

*Лобанова В. В.,
старший викладач кафедри англійської філології
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ МЕДИЧНИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. Статтю присвячено проблемі перекладу англомовного науково-технічного, зокрема медичного, тексту українською мовою. Актуальність дослідження пояснюється потребою розвитку української термінології та підвищення якості українськомовних перекладів науково-технічних текстів. Незважаючи на наявність низки теоретичних досліджень названої проблеми, вона є настільки важливою, що ще залишаються її аспекти, які також заслуговують на дослідження. Метою статті є аналіз недоліків перекладу англомовного медичного тексту рідною мовою. Для її досягнення необхідно вирішити такі завдання: 1) аналіз і синтез основних теоретичних положень релевантних наукових праць; 2) аналіз практичного матеріалу, а саме, текстів, присвячених проблемі лікування раку; 3) класифікація найтипівіших помилок у перекладі рідною мовою. У статті подано аналіз типових проблем перекладу медичного тексту, які поділено на об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних проблем перекладу належить термінологічну насиченість, контамінацію термінології, контамінацію мов, наявність ідіом і стилістичних фігур, конверсію, наявність хибних друзів перекладача. Суб'єктивні проблеми зведено до пунктуаційного оформлення, інтерференції мов, дотримання милозвучності української мови, наявності граматичних невідповідностей. Терміни можна вважати ключовою групою лінгвістичних одиниць на рівні лексики. На лексичному рівні визначено, що нейтральна, або міжстильова, лексика – це близько 50% лексичного наповнення відібраних нами текстів. Приблизно 35% – це вузькоспеціальні терміни, визначені залежно від наявності в словнику конкретно-наукових позначок («мед.» тощо). Близько 15% становить загальнотермінологічна лексика, що супроводжується позначками «книжк.», «наук.», «спец.» або «техн.». Об'єктивні помилки важливіші, утім суб'єктивні є більш поширеними.

Ключові слова: переклад, термінологія, медичний текст, контамінація, об'єктивні та суб'єктивні проблеми.

Постановка проблеми. У статті в загальному вигляді ставиться проблема перекладу англомовного науково-технічного, зокрема медичного, тексту українською мовою. Актуальність дослідження пов'язана з важливим етапом розвитку української термінології, який повною мірою визначається співпрацею з іншими мовами, зокрема англійською, зумовлена потребою підвищення якості українськомовних перекладів науково-технічних текстів. Медична термінологія будь-якої мови більш ніж інші термінологічні системи пов'язана з латиною, тож переклад її відбувається з урахуванням взаємовпливу та взаємодії кількох мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам медичного перекладу присвячені монографічні та дисертаційні дослідження таких вчених, як Л.С. Бархударов, В.Н. Комісаров, І.В. Корунець, А.В. Федоров. Проблеми медичного перекла-

ду досліджували такі вчені, як О.Й. Снітовська, котра описує фарм-тексти [9], І.В. Корнейко, яка звертає увагу на українські та англійські лексичні паралелі в мові медицини [5], І.В. Кучеренко, М.М. Адаменко, роботу яких присвячено німецькій термінології [6], К.Г. Коваленко, у чийй роботі розглядаються медичні абрєвіатури [4] тощо. Науковці зазначають, що термінологія, яка обслуговує медицину, є однією з найбагатших термінологічних систем. Вона безперервно поповнюється новими термінами, які потребують постійного вивчення. Виділяють до 200 галузей медицини, кожна з яких має свою окрему систему термінів. Тому медичні терміни привертають особливу увагу лінгвістів і перекладачів. Безперечно медична тематика, мабуть, одна з найскладніших. Симптоми хвороби, діагностування, схеми лікування та реабілітаційні заходи, супровідні документи на ліки та медичне обладнання складають галузь, де неприпустима приблизність формулювань, неточність термінів. Це мова жорстких форм і кліше, точності й аскетизму. Перекладений матеріал повинен містити ретельно вивірену медичну термінологію, щоб не виявитися причиною неточної діагностики, неправильної інтерпретації досягнень науки, і, як наслідок, грубої помилки в професійній діяльності. Проблема перекладу медичних текстів є настільки важливою, що ще залишаються її аспекти, які також заслуговують на дослідження.

Метою нашої статті є аналіз недоліків перекладу англомовного медичного тексту рідною мовою. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: 1) аналіз і синтез основних теоретичних положень релевантних наукових праць; 2) аналіз практичного матеріалу, а саме текстів, присвячених проблемі лікування раку; 3) класифікація найтипівіших помилок у перекладі рідною мовою.

Виклад основного матеріалу. Процес перекладу вимагає одночасного поєднання граматичних, лексичних і стилістичних аспектів мови, що є пов'язаними між собою. На взаємозалежність граматики і лексики вказує те, що граматичне значення словосполучення може змінюватися залежно від слів, що вжиті у словосполученні, а зміна типової сполучуваності слів може призводити до нового лексико-семантичного варіанта слова, тобто, фактично, до утворення нового слова. Лексика і граMATика тісно пов'язані з жанрово-стилістичними проблемами, оскільки, наприклад, до стилістичних характеристик тексту належать і частотність вживання певних слів, і застосування певних граматичних форм і структур. Тому виокремлення лексичних, термінологічних і жанрово-стилістичних проблем перекладу є умовним, але досить корисним для детального аналізу та розгляду особливостей і труднощів науково-технічного перекладу.

Ми бачимо дві головні групи проблем у перекладі медичних текстів і навчанні цьому виду перекладу: об'єктивні та суб'єктивні.

До об'єктивних проблем перекладу ми уналежнюємо:

- 1) термінологічну насиченість;
- 2) контамінацію термінології;
- 3) контамінацію мов;
- 4) наявність ідіом і стилістичних фігур;
- 5) конверсію;
- 6) фальшивих друзів перекладача.

Суб'єктивні проблеми можна звести до:

- 1) пунктуаційного оформлення;
- 2) інтерференції мов;
- 3) милозвучності української мови;
- 4) наявності граматичних невідповідностей.

Термінологічна насиченість. Переклад медичної літератури має стилістичні, лексичні і граматичні особливості. Терміни можна вважати ключовою групою лінгвістичних одиниць на рівні лексики. На лексичному рівні визначено, що нейтральна, або міжстильова, лексика – це близько 50% лексичного наповнення проаналізованих нами текстів. 35% – це вузькоспеціальні терміни, визначені залежно від наявності в словнику конкретно-наукових позначок («мед.» тощо). Близько 15% становить загальнотермінологічна лексика, що супроводжується позначками «книжк.», «наук.», «спец.» або «техн.».

Контамінація термінології. Основною проблемою перекладу такої літератури є використання медичної термінології, адже не завжди в текстах медичного спрямування вживання специфічної термінології компенсується достатньою кількістю описів, пояснень та уточнень термінів. Існує декілька видів медичного перекладу: а) переклад медичних аналізів, які містять багато абревіатур; б) переклад інструкцій для медичного обладнання, де необхідно не тільки добре розуміти медичні аспекти, але й мати певні технічні знання; в) переклад спеціалізованих текстів. Із такими текстами слід враховувати, що тексти суміжних предметів можуть бути насичені абсолютно різною термінологією.

Контамінація мов. Медичні тексти найбільшою мірою, у порівнянні з іншими спеціальними текстами насичені запозиченнями з латини, що вимагає від перекладача певного рівня обізнаності з цією мовою (*pathogens, viruses, bacteria* тощо). Особливістю англійської мови, не властивою українській мові, є запозичення іменників з латини разом з іншомовною флексією множини: *antenna – antennae, datum – data, phenomenon – phenomena*, хоч і спостерігається тенденція до витіснення іншомовної флексії споконвічною флексією *-s*: *antenna – antennas, medium – mediums* поряд з *antennae* та *media* відповідно.

Наявність ідіом і стилістичних фігур є нетиповою для українського спеціального тексту, тому під час перекладу часто використовуються заміни, зокрема, трансформація логічного розвитку, наприклад:

However, as any other complex system, cancer can also display Achilles' heels. Однак, як будь-яка інша складна система, рак може також проявити вразливе місце.

In a nutshell, the IS response is based on the recognition of a very large class of molecules, also known as antigens. У двох словах, відповідь ІС ґрунтується на визнанні дуже великого класу молекул, також відомих як антигени.

Конверсія. Наявність в англійській мові конвертованих дієслів – іменників – прикметників примушує перекладача бути особливо уважним під час аналізу синтаксичної структури речення, наприклад:

Genetic instability results from mutations in genes that are implicated in DNA repair or in maintaining the integrity of chromosomes. As a result, mutations accumulate at very high rates. Генетична нестабільність – це результат мутацій в генах, які беруть участь у репарації ДНК або в підтримці цілісності хромосом. Як результат, мутації накопичуються з дуже високою швидкістю.

Для якісного перекладу необхідно враховувати і «хибних друзів перекладача» – іноземні слова, що відповідають українській мові, але мають на увазі зовсім інше. Серед медичних термінів особливо багато хибних друзів. Типовим прикладом є *cystic fibrosis* – не «кістозний фіброз», а «муковисцидоз»; *cellulitis* – не «целюліт», а «флегмона»; *potent pathogen* (про бактерії) – не «потенційний», а «сильний патоген»; *third power* – не «третья сила», а «куб» (третій ступінь); «*vector*», крім значення «вектор» має значення «переносник інфекції»; «*symptomatic*» має значення не тільки «симптоматичний», але також і «клінічні прояви», наприклад, «*symptomatic hypertension*» – «артеріальна гіпертонія з клінічними проявами», а не «симптоматична артеріальна гіпертонія», але «*symptomatic therapy*» – «симптоматична терапія».

Суб'єктивні проблеми перекладу медичних текстів пояснюються певними недоліками у знанні рідної мов, що є особливо актуальним для організації навчання студентів перекладу. Дуже часто ми помічаємо у студентських роботах пунктуаційні помилки, наприклад: *Cancer is the result of a system breakdown that arises in a cell society when a single cell (due to a mutation or set of mutations) starts to display uncontrolled growth. Рак це результат збою системи якій виникає в клітинах коли одна клітина (через мутацію або ряд мутацій) починає показувати неконтрольоване зростання* (у перекладі відсутнє тире та дві коми); інтерференцію мов, найчастіше русизми, наприклад: *The first term on the right hand side of the cancer growth equation is thus consistent with a logistic growth model. Таким чином* (замість отже), *перший елемент в правій частині рівняння зростання раку сумісний із моделлю логістичного зростання*; порушення милозвучності української мови, наприклад, *In this context, models offer the possibility of exploring potential sources of fragility. В даному випадку* (замість у цьому випадку) *моделі пропонують можливість вивчення потенційних джерел уразливості*, наявність граматичних невідповідностей, зокрема у категорії числа. Наявність конверсії часто пов'язана з невідповідністю категорії числа, наприклад: *The latter mechanism involves immune responses.* Останній механізм включає в себе імунну реакцію.

Висновки. Аналіз перекладів англійських медичних текстів українською мовою свідчить про наявність низки об'єктивних і суб'єктивних проблем. Об'єктивні проблеми важливіші, але, на наш погляд, суб'єктивні є більш поширеними. Перспективи подальшого дослідження пов'язані з вивченням географічної та побутової групи реалій і гри слів, складного для сприйняття явища.

Література:

1. Бочман А.В. Структурно-семантичні та прагматичні особливості фармацевтичних текстів (на матеріалі англійських інструкцій до вживання лікарських препаратів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2006. 20 с.

2. Зубова Л.Ю. К вопросу об особенностях и трудностях перевода английских медицинских сокращений. *Вестник ВГУ. Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация»*. 2005. 96 с.
3. Какуля Ж.М., Нестерик Э.В. Specificity of medical texts translation. *Молодой ученый*. 2016. № 7. С. 1156–1159. URL: <https://moluch.ru/archive/111/27350/>.
4. Коваленко К.Г. Особливості ад'єктивних лексичних одиниць вторинної номінації у медичній термінології. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2014. Вип. 43. С. 134–136.
5. Корнейко І.В. Труднощі перекладу інтернаціональної термінології (українсько-англійські лексичні паралелі в мові медицини). *Викладання мов у вузі на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2002. Вип. 6. С. 224–229.
6. Кучеренко І.В., Адаменко М.М. Особливості перекладу медичних термінів. XIV *Міжнародна наукова інтернет-конференція. Advanced technologies of science and education* (19–21 квітня 2018 р.). URL: <https://intkonf.org/kucherenko-iv-adamenko-mm-osoblivosti-perekladu-medichnih-terminiv/>.
7. Петрова О.Б. Структурно-семантична характеристика медичної термінології та народних найменувань хвороб в українській мові : автореф. ... дис. канд. філол. наук. Харків, 1994. 24 с.
8. Самойлов Д.В. О переводе медицинского текста. Издат. дом «Практика», 2006. 148 с.
9. Снітовська О.Й. Медична термінологія англійських текстів інструкцій медичних препаратів та відтворення її в українських перекладах. *Записки з романо-германської філології*. 2017. Вип. 2. С. 108–117.

Lobanova V. Some problems of translating English medical texts into Ukrainian

Summary. The article deals with the problem of English-language scientific and technical, in particular medical,

text translation into Ukrainian. The research topicality is explained by the necessity of Ukrainian terminology development and upgrading of Ukrainian-language translations of scientific and technical texts. In spite of the presence of a number of theoretical researches of the problem under consideration, it is so important, that still there exist its aspects which deserve research as well. The purpose of the article is the analysis of the problems of the English-language medical text translation into the mother tongue. To achieve this it is necessary to solve such tasks: 1) analysis and synthesis of substantive theoretical foundations of the relevant scientific labors; 2) analysis of practical material, namely, texts, dealing with the problem of cancer treatment; 3) classifications of the most typical errors in translation into the mother tongue. The analysis of typical problems of medical text translation considers their division into objective and subjective. As the objective problems of translation we consider terminology saturation, terminology contamination, languages contamination, presence of idioms and stylistic figures, conversion. Subjective problems are described as punctuation registration, interference of languages, false friends of translator, observance of euphony of Ukrainian, presence of grammatical disparities. Terms can be considered the key group of linguistic units at the level of vocabulary. At lexical level certainly, that neutral, or interstylish, vocabulary present 50% of the lexical filling of the texts selected by us. About 35% are the strictly specialized terms, certain depending on a presence in the dictionary of concretely-scientific marks. About 15 percent are presented by a general terminology vocabulary. The objective errors are more numerous; however the subjective ones are more widespread.

Key words: translation, terminology, medical text, contamination, objective and subjective problems.